

20.03.2023

Група 33

Біологія і екологія

Урок 36

Тема: Антропогенний вплив на атмосферу. Наслідки забруднення атмосферного повітря та його охорона

Мета: сформуванню уявлення про антропогенний вплив на атмосферу; ознайомити з наслідками забруднення атмосферного повітря та способами його охорони.

Матеріал до уроку

1. ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ – надходження в повітря газуватих хімічних речовин, твердих часточок і біологічних матеріалів, що можуть чинити негативний вплив на організми та їх угруповання.

1. Забруднення атмосфери може бути:

А) Природне забруднення:

- виверження вулканів;
- виділення метану в процесі розкладання органічних останків;
- лісові і торф'яні пожежі, що виникли без участі людини;
- пилові і піщані бурі;
- природна радіація;
- поширення пилку рослин;
- процеси вивітрювання (вітрової ерозії ґрунту і гірських порід).

Б) Антропогенне забруднення:

- випробування ядерної зброї;
- переробка ядерного палива;
- викид отруйних газів з промислових підприємств;
- діяльність теплових електростанцій;
- розкладання відходів на звалищах;
- котельні (їхня діяльність);
- відходи сільського господарства;
- пожежі, що виникли з вини людини;
- політ реактивних літаків у верхніх шарах атмосфери;
- викидні гази автотранспорт.

2. Основні антропогенні забруднювачі атмосфери

Найбільш поширені та небезпечні забруднювачі:

- атмосферний пил (попіл, сажа),
- аерозолі,
- вуглеводні (CH_4 , C_2H_4 , поліциклічні ароматичні вуглеводні, бензопірен),

- вуглекислий газ,
- чадний газ (CO),
- оксиди Нітрогену (NO, NO₂),
- оксиди Сульфуру (SO₂, SO₃),
- ванадій(V) оксид (V₂O₅),
- тропосферний озон (сильний фотоокисник з небезпечною дією на органи дихання).

2. ВИДИ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ

1. За будовою та характером впливу на атмосферу:

- *механічні* (пил цементних заводів, дим і сажа від спалювання вугілля),
- *хімічні* (пилуваті або газуваті речовини, що можуть вступати в хімічні реакції).

2. За агрегатним станом:

- *тверді*,
- *рідкі*,
- *газуваті* (становлять майже 90 % загальної маси речовин, що надходять в атмосферу).

3. Основні джерела атмосферного забруднення:

- теплоенергетика,
- промисловість,
- автотранспорт,
- нафто- і газопереробна промисловість,
- випробування ядерної зброї,
- всі види сучасного транспорту,
- хімічна промисловість,
- сільське господарство (забруднення амоніаком).

3. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ЩО Є НАСЛІДКОМ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ

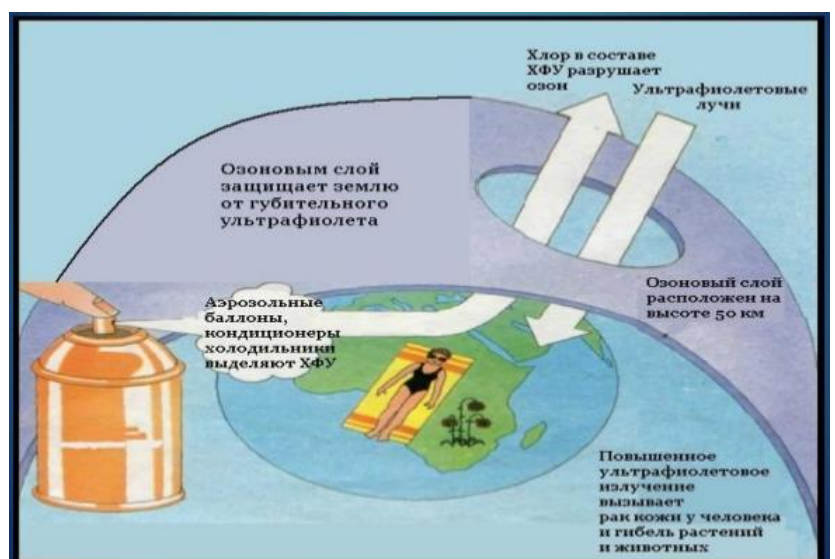
1. Руйнування озонового шару вуглеводнями

- Хлорофторовуглеводнями CFCl₃, CF₂Cl₂, що використовуються в холодильній промисловості й у виробництві аерозолів) призводить до утворення озонових дір.

- Озонові діри – локальні ділянки озоносфери, де концентрація стратосферного озону істотно (на 40 – 50 %) менша за звичайну.
- Поява озонових дір становить реальну екологічну небезпеку для відповідного регіону через послаблення захисту всього живого від згубної дії «жорсткого» ультрафіолетового випромінювання.

2. Парниковий ефект, тепличний ефект – нагрівання нижніх шарів атмосфери і поверхні Землі внаслідок поглинання водяною паром, вуглекислим газом відбитого від поверхні планети теплового випромінювання.

- За останні 200 років вміст CO₂ в атмосфері зріс майже на 25 %, а температура підвищилася на 0,5 °С.
- Підвищення концентрації CO₂ і CH₄ внаслідок спалювання органічного палива зумовлює парниковий ефект.

3. Викиди вихлопних газів – основна причина перевищення ГДК токсичних і канцерогенних речовин в атмосфері великих міст й утворення смогів.

- Смог – видиме сильне забруднення повітря, що характеризується поєднанням часточок пилу, краплин туману, газуватих забруднювачів і диму.
- Джерелами смогу є й продукти згоряння вугілля, мазуту, дизельного палива (тетраетилсвинець, оксиди Сульфуру).

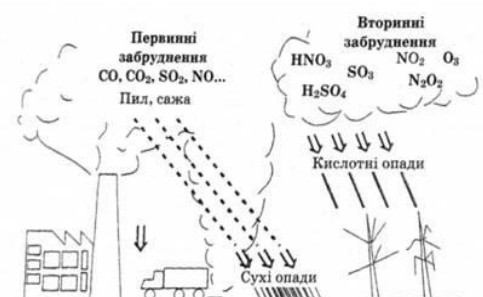
4. Кислотні опади – атмосферні опади, кислотність яких перевищує нормальне значення ($\text{pH} \leq 5,5$).

- Утворення кислотних опадів внаслідок забруднення атмосфери сульфур(IV) оксидом, оксидами Нітрогену, хлороводнем.
- Оксиди, що викидаються в атмосферу внаслідок роботи ТЕС і автомобільних двигунів, сполучаються з атмосферною вологою й утворюють дрібні краплинки сульфатної та нітратної кислот, що випадають на поверхню Землі.
- Фільтруючись у ґрунті, вода кислотних дощів забирає багато необхідних біоелементів (Кальцію, Магнію, Калію, Натрію).

4. ВПЛИВ ЗАБРУДНЕНОГО ПОВІТРЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

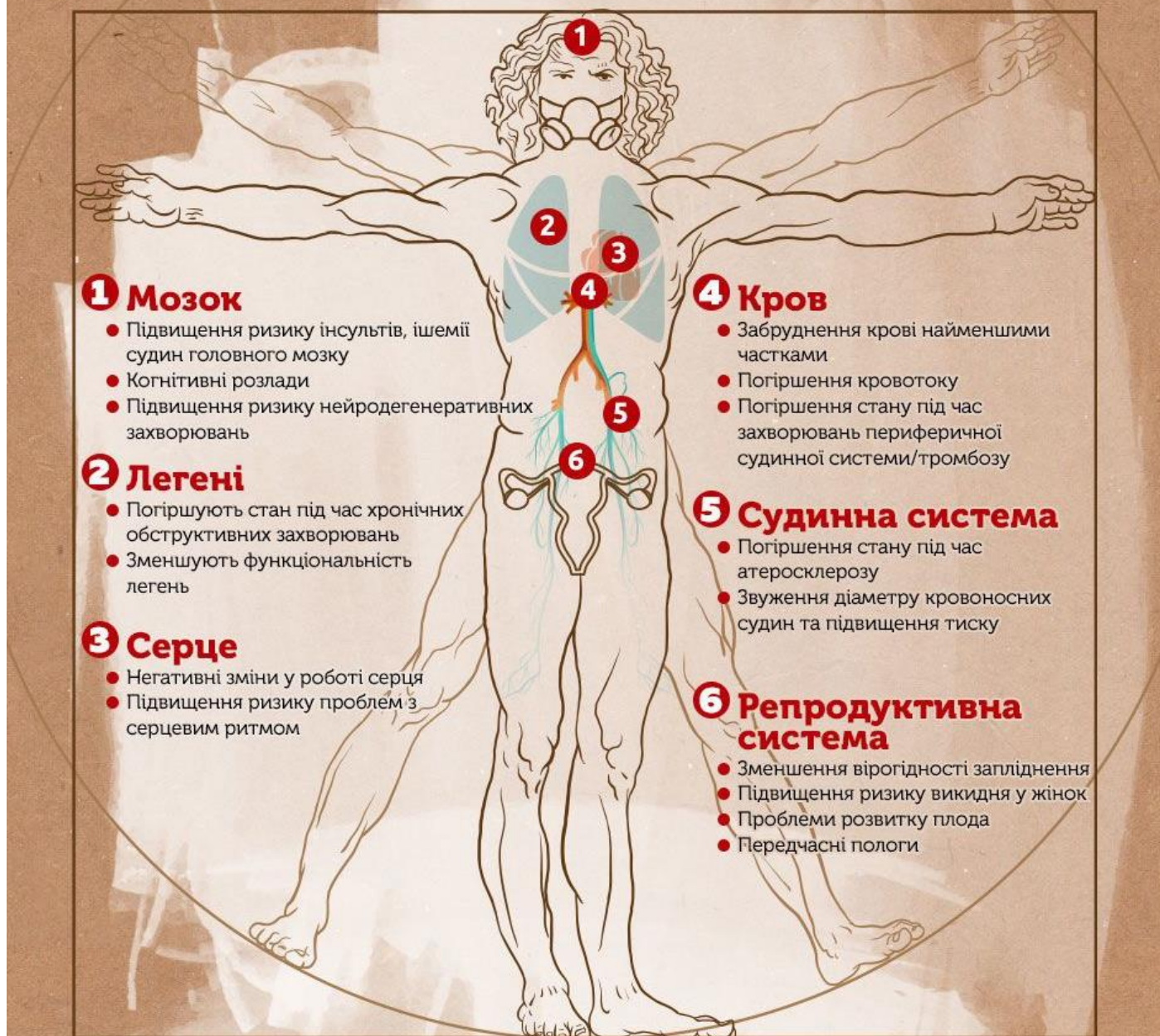
1. Забруднення повітря:

- знижує адаптаційні можливості організму і, як наслідок, стійкість до негативних чинників;
- підвищує рівень захворюваності, насамперед органів дихальної системи (хронічний бронхіт, бронхіальна астма);
- підвищується рівень онкологічних захворювань дихальної системи.
- населення, яке проживає в місцях з інтенсивним забрудненням атмосферного повітря, підвищується кількість імунодефіцитів.

Як дрібні частки впливають на організм людини

5. ОХОРОНА АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

1. Охорона атмосферного повітря – система заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням і зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних, фізичних і біологічних забруднювачів.

Сталий розвиток країн передбачає регулювання усіх сфер діяльності таким чином, аби економічний розвиток сприяв соціальному благополуччю населення, не завдаючи при цьому шкоди довкіллю.

2. До основних заходів охорони атмосферного повітря належать:

- **економічні заходи** (застосування підприємствами екологічних фільтрів, абсорберів для очищення повітря, раціоналізація процесів спалювання, створення безвідходних технологій виробництва);
- **організаційні заходи** (створення санітарно-захисних зон для підприємств – джерел забруднення, озеленення й зонування населених місць, перехід на експлуатацію екологічного транспорту, впровадження «зелених» альтернатив);
- **соціальні заходи** (контроль технічного стану транспортних засобів, складу палива; утилізація сміття);
- **законодавчі правові заходи** (розробка нормативів, стандартів, прийняття законів).

3. Для визначення якості повітря фактичні концентрації забруднювачів порівнюють з ГДК.

На цій основі й формується комплексний індекс забруднення атмосферного повітря (КІЗА).

За цим індексом найбільш *забрудненими містами України у 2018 р.* (дані Центральної геофізичної обсерваторії ім. Б. Срезневського) вважалися:

- Маріуполь,
- Одеса,
- Луцьк,
- Дніпро,
- Київ,
- Кривий Ріг,
- Запоріжжя.

Найменш забрудненим повітря було в таких містах:

- Горішні Плавні Полтавської області,
- Ізмаїл,
- Світловодськ,
- Чернівці.

У нашій країні правові й організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря визначає **Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (1992).**

1. Самостійна робота з таблицею.

Змінні складники повітря й забруднення атмосфери.

Заповніть таблицю та визначте екологічне значення змінних складників частин повітря в умовах забруднення атмосфери. Сформулюйте висновок про наслідки змін хімічного складу повітря.

Назва	Джерело	Екологічне значення
Вуглекислий газ		
Вуглеводні		
Сульфур (IV) оксид		
Нітроген (IV) оксид		
Тропосферний озон		
Метан		

Домашнє завдання: опрацювати матеріал теми, скласти конспект у зошитах, виконати самостійну роботу (заповнити таблицю)

Зворотній зв'язок n.v.shadrina@ukr.net